

УДК 37.013:316.7:377

[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2026-1\(55\)-1445-1456](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2026-1(55)-1445-1456)

Литньова Тамара Вікторівна кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов і новітніх технологій навчання, Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, <https://orcid.org/0000-0001-5150-467X>

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХОВИХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ КОЛЕДЖУ

Анотація. У статті порушується проблема формування полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів у сучасному освітньому процесі коледжу в умовах глобалізації, інтеграції та активної полікультурної взаємодії. Розглянуто сучасні наукові підходи до визначення полікультурної компетентності, зокрема її когнітивного, мотиваційно-ціннісного, діяльнісного та рефлексивного компонентів. Висловлено думку провідних українських і зарубіжних науковців щодо інтегративного характеру полікультурної компетентності, її значення для ефективної міжкультурної комунікації, соціальної адаптації та професійної мобільності майбутніх фахівців. Підкреслено роль коледжу як освітнього середовища, що забезпечує поєднання навчальної, виховної та соціалізуючої функцій, створюючи умови для набуття знань, умінь і ціннісних орієнтацій, необхідних для конструктивної взаємодії в багатокультурному соціумі. Окреслено методичні підходи до формування полікультурної компетентності, зокрема інтеграцію полікультурного змісту у навчальні дисципліни, використання інтерактивних та проєктних методів навчання, організацію культурно-освітніх заходів, участь у міжнародних програмах і цифрових освітніх платформах. Обґрунтовано, що ефективне формування полікультурної компетентності вимагає системного та цілеспрямованого підходу. Розкрито значення виховної роботи та позааудиторної діяльності для розвитку толерантності, емпатії, критичного мислення та готовності до полікультурного діалогу. Доведено, що сформована полікультурна компетентність сприяє безконфліктній соціальній адаптації, ефективній професійній діяльності та успішній інтеграції у світовий культурний простір. Зроблено висновок, що формування полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів слід розглядати як стратегічно важливий компонент професійної підготовки, що забезпечує розвиток соціально відповідальної, компетентної та полікультурно орієнтованої особистості.

Ключові слова: полікультурна освіта, полікультурна компетентність, компетентнісний підхід, освітній процес, коледж.

Lytniova Tamara Viktorivna PhD in Pedagogy, Associate Professor, Head of the Department of Foreign Languages and Modern Teaching Techniques, Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, <https://orcid.org/0000-0001-5150-467X>

THE FORMATION OF MULTICULTURAL COMPETENCE OF PROFESSIONAL JUNIOR BACHELORS IN THE MODERN EDUCATIONAL PROCESS OF A COLLEGE

Abstract. The article deals with the problem of forming multicultural competence of professional junior bachelors in the modern educational process of the college in the conditions of globalisation, integration and active multicultural interaction. It examines contemporary scientific approaches to defining multicultural competence, in particular its cognitive, motivational-value, activity and reflective components. The opinions of leading Ukrainian and foreign scientists on the integrative nature of multicultural competence, its importance for effective intercultural communication, social adaptation and professional mobility of future specialists are expressed. The role of the college as an educational environment that combines educational, upbringing and socialising functions is emphasised, creating conditions for the acquisition of knowledge, skills and value orientations necessary for constructive interaction in a multicultural society. Methodological approaches to the formation of multicultural competence are outlined, in particular the integration of multicultural content into academic disciplines, the use of interactive and project-based teaching methods, the organisation of cultural and educational events, and participation in international programmes and digital educational platforms. It is argued that the effective formation of multicultural competence requires a systematic and purposeful approach. The importance of educational work and extracurricular activities for the development of tolerance, empathy, critical thinking and readiness for multicultural dialogue is revealed. It is proved that the formed multicultural competence contributes to conflict-free social adaptation, effective professional activity and successful integration into the global cultural space. It is concluded that the formation of multicultural competence in professional junior bachelors should be considered a strategically important component of professional training, ensuring the development of a socially responsible, competent and multicultural-oriented personality.

Keywords: multicultural education, multicultural competence, competence-based approach, educational process, college.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку світового суспільства характеризується інтенсивними процесами інтеграції, глобалізації, транснаціональної мобільності, міграції та полікультурної взаємодії, що зумовлює необхідність формування особистості, здатної до міжкультурної комунікації, соціальної адаптивності та відповідального громадянства в умовах культурного різноманіття. Світові суспільні трансформації та активна полікультурна взаємодія між представниками різних культур зумовлюють зростання ролі полікультурної освіти в системі підготовки майбутніх фахівців закладів освіти. У контексті європейської інтеграції України, реалізації положень Закону України «Про освіту» та впровадження компетентнісного підходу це питання набуває особливої актуальності. Молодь має бути здатна до ефективної комунікації в багатокультурному середовищі, готова толерантно сприймати культурні відмінності світу, конструктивно взаємодіяти з представниками різних культурних груп і протидіяти проявам дискримінації та соціальної ізоляції.

Сформувати таку особистість у сучасному освітньому просторі допомагає полікультурна компетентність, яка є інтегративною якістю особистості, що включає в себе знання про культурне різноманіття, ціннісно-світоглядні орієнтації, шанобливе ставлення до представників інших культур та здатність до ефективного полікультурного спілкування.

Полікультурна компетентність є однією з ключових характеристик сучасного фахівця, тому що здатна забезпечити його готовність до професійної діяльності в умовах культурного різноманіття та соціальної мобільності. Саме тому заклади фахової передвищої освіти покликані створювати умови для отримання полікультурних знань та формування відповідних умінь і цінностей у молоді. Формування полікультурної компетентності є складним і багатовимірним процесом, який потребує системної реалізації в освітньому процесі коледжу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний мобільний світ живе в умовах посиленої інтеграції та інтернаціоналізації, що зумовлює переосмислення цілей і результатів професійної освіти, тому проблема формування полікультурної компетентності у здобувачів освіти, у тому числі фахової передвищої – фахових молодших бакалаврів, є актуальним і багатоаспектним науковим питанням. Такі науковці, як І. Бех, В. Луговий, О. Овчарук, О. Пометун, І. Родигіна, О. Савченко та інші, визначили науково-методологічні засади реалізації компетентнісного підходу у вітчизняних закладах освіти. Дослідники С. Авхутська, О. Дем'яненко, С. Клепко, В. Мичковська, Т. Мороз та інші розкрили в своїх публікаціях суть таких понять, як «полікультурність», «полікультурна компетентність», «полікультурна освіта», «полікультурне виховання». Науковці О. Березюк, Л. Воротняк, Л. Гончаренко, В. Кузьменко

та інші у своїх наукових працях уточнили структуру та зміст полікультурної компетентності особистості.

Доцільно зазначити, що в сучасному європейському та міжнародному науковому дискурсі терміни «полікультурна» та «мультикультурна» компетентність часто використовуються як близькі за змістом, однак у вітчизняній педагогічній традиції України перевага все більше надається поняттю «полікультурна компетентність» як такому, що акцентує увагу не лише на співіснуванні культур, а й на їх активній взаємодії та діалозі.

Враховуючи той факт, що полікультурна компетентність як педагогічний феномен має просторові та часові обмеження, вчені по-різному тлумачать це поняття. Так, такі дослідники, як Л. Воротняк, Л. Гончаренко, В. Кузьменко, трактують полікультурну компетентність як здатність членів суспільства жити й успішно діяти в багатокультурному суспільстві. А це передбачає спроможність особистості активно інтегруватися в іншу культуру на основі збереження тісного взаємозв'язку зі своєю рідною мовою й культурою, володіння необхідними особистісними якостями, синтезованими знаннями, уміннями й навичками результативної міжкультурної взаємодії. Це, у свою чергу, забезпечує безконфліктну ідентифікацію людини в багатокультурному суспільстві, її активну інтеграцію у світовий полікультурний простір [2; 4].

Вітчизняні науковці І. Іванюк та О. Пришляк розглядають полікультурну компетентність як інтегративну сукупність знань про культури різних народів, їхні традиції та віросповідання, а також умінь і навичок змінювати власні ставлення, відносини й поведінку з метою відкритості та гнучкості щодо інших культур. Важливими складниками цієї компетентності є готовність до толерантної, дружньої та успішної взаємодії з представниками різних культур і релігій на різних рівнях полікультурного спілкування.

Набутий комплекс знань, умінь, навичок, цінностей і особистісних якостей забезпечує здатність адекватно розуміти й оцінювати проблеми сучасного полікультурного простору [7; 10].

В. Глухота [3], Д. Коврей [8], а також О. Біда, В. Дзямко та Н. Маринець [1] зосереджують свою увагу на питанні розвитку мультикультурної компетентності як складової професійної підготовки майбутніх спеціалістів. Автори наголошують, що мультикультуралізм слугує фактором особистісного зростання студентів коледжу в напрямі міжкультурної взаємодії. При цьому мультикультурна компетентність інтегрує систему знань, цінностей та навичок, які визначають здатність майбутніх фахівців здійснювати ефективну діяльність у мультикультурному середовищі.

Зарубіжні вчені Р. Бін та Дж. Тейлор вважають, що полікультурна компетентність – це обізнаність члена суспільства в сфері здійснення комунікації з носіями інших культур на основі засвоєння знань, умінь, навичок

щодо забезпечення успішності власної діяльності в полікультурному просторі, зокрема в межах культурно різноманітних ситуацій, взаємодії з різними культурами [13; 14].

Для успішного формування у здобувачів освіти, у нашому дослідженні фахових молодших бакалаврів, полікультурної компетентності важливо з'ясувати її зміст, адже він відповідає на питання «Чого навчати?» і визначає той обсяг, який здобувачі мають засвоїти у процесі оволодіння цією компетентністю.

Дж. Тейлор зазначає, що зміст полікультурної компетентності людини не слід обмежувати лише високим рівнем її обізнаності щодо здійснення партнерської взаємодії з представниками інших культур. Важливо забезпечити усвідомлення молоддю того, що культура як соціальне явище характеризується мінливістю та високою динамікою розвитку. У зв'язку з цим до структури полікультурної компетентності доцільно включити знання особистості про складні історичні процеси взаємодії народів, соціально-культурні трансформації та нерівномірність розвитку різних спільнот, а також про виклики, з якими стикалися окремі культурні групи й особи. Дослідник також підкреслює, що полікультурна компетентність членів суспільства й, зокрема, студентів, є надійним підґрунтям для розбудови культурно-динамічного партнерства між носіями різних культур.

Таке партнерство насамперед забезпечується обізнаністю людей у галузі різних культур та виявляється в реалізації ними культурно адаптованої практичної діяльності [13, с. 145–148].

Мета статті – охарактеризувати процес формування полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів у сучасному освітньому процесі коледжу.

Виклад основного матеріалу. Поняття «полікультурна компетентність» у науковій літературі трактується як інтегрована характеристика особистості, що виявляється у здатності ефективно взаємодіяти з представниками різних культур на основі взаємоповаги, толерантності та діалогу, а також у готовності до соціально відповідальної поведінки в полікультурному середовищі [11, с. 42].

На думку Дж. Бенкса, полікультурна освіта спрямована на створення рівних можливостей для всіх учасників освітнього процесу незалежно від етнічного чи культурного походження [12, с. 118].

Цілком погоджуємося з позицією С. Гончаренка, який розглядає полікультурну компетентність як інтегративне утворення, що охоплює когнітивний, ціннісно-мотиваційний та поведінковий компоненти, які в сукупності забезпечують здатність особистості до свідомого вибору моделей міжкультурної взаємодії [5].

Когнітивний компонент передбачає знання про культурне різноманіття світу, традиції та цінності різних народів; ціннісно-мотиваційний – формування толерантності, емпатії, поваги до іншості; поведінковий – здатність до ефективної міжкультурної комунікації.

Важливим науково-методологічним підґрунтям формування полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів є поєднання компетентнісного, особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів в освітньому процесі. Така інтеграція забезпечує не лише засвоєння знань про культурне різноманіття, а й формування стійких ціннісних орієнтацій, соціальних установок і моделей поведінки, необхідних для ефективної міжкультурної взаємодії. У цьому контексті полікультурна компетентність розглядається як результат активної освітньої діяльності здобувачів освіти, що передбачає їх залучення до аналізу реальних соціокультурних ситуацій, обговорення проблем дискримінації, нерівності та культурних конфліктів, а також пошук шляхів їх конструктивного розв'язання.

Особливої значущості набуває розвиток полікультурної компетентності в умовах цифровізації освіти та розширення віртуального міжкультурного простору. Сучасні цифрові освітні середовища, онлайн-платформи, міжнародні освітні проекти та віртуальні академічні обміни створюють додаткові можливості для безпосередньої міжкультурної комунікації здобувачів освіти. Це сприяє формуванню навичок культурної чутливості, критичного осмислення інформації, відповідальної комунікації в мережевому середовищі та усвідомлення глобальної взаємозалежності сучасного світу. У результаті полікультурна компетентність фахових молодших бакалаврів набуває динамічного характеру й стає важливим чинником їхньої професійної та соціальної самореалізації.

Важливою передумовою формування полікультурної компетентності є створення в освітньому середовищі атмосфери відкритості, взаємоповаги та діалогу культур, що відповідає європейським освітнім стандартам [6, с. 27].

Оскільки полікультурна компетентність важлива для успішної орієнтації особистості та адаптації у сучасному культурному просторі, вона має бути присутня у системі освіти будь-якої держави.

Коледж як заклад фахової передвищої освіти відіграє важливу роль у формуванні полікультурної особистості, оскільки поєднує навчальну, виховну і соціалізуючу функції та надає ґрунтовну практичну підготовку. Саме на цьому освітньому рівні відбувається інтенсивне становлення професійної ідентичності, громадянських цінностей та соціальних установок молоді, що робить процес формування полікультурної компетентності особливо значущим. Навчальна функція коледжу полягає у підготовці фахівців за програмами фахової передвищої освіти, що передбачає не лише надання знань та

формування навичок за спеціальністю, але й формування професійних компетентностей через сучасні методи навчання, інтеграцію в освітній простір, а також соціалізацію здобувачів освіти, розвиток їхньої пізнавальної та комунікативної діяльності, що відповідає загальним функціям освіти.

Виховна функція коледжу передбачає формування цілісної, соціалізованої та професійно компетентної особистості здобувача освіти – фахового молодшого бакалавра з активною громадянською позицією, національною свідомістю та високими духовно-моральними цінностями. Він має бути висококультурним, моральним та професійно підготовленим громадянином сучасного світу. Виховна функція коледжу інтегрує навчальний процес з позааудиторною діяльністю, самоврядуванням та культурно-масовими заходами для гармонійного розвитку здобувача освіти. Орієнтуючись на загальнолюдські цінності та українські традиції, розвиваючи творчі здібності й відповідальність, коледж як заклад передвищої фахової освіти, здійснює системну діяльність з формування та розвитку професійних якостей майбутнього фахівця, що включає національно-патріотичне, правове, естетичне та інші види виховання.

Соціалізуюча функція коледжу спрямована на підготовку здобувача освіти до повноцінного життя в сучасному суспільстві, формуючи навички спілкування, адаптації до соціальних, культурних норм та цінностей, розвиваючи громадянську позицію, сприяючи створенню соціальних і культурних зв'язків та надаючи можливості для самореалізації у сучасному полікультурному просторі через отримання професії.

Метою формування полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів є підготовка здобувачів освіти до ефективної професійної діяльності в умовах сучасних інтеграційних і міграційних процесів, а також забезпечення їх готовності до конструктивної взаємодії з представниками різних культурних контекстів. Реалізація зазначеної мети передбачає гуманітаризацію змісту освітнього процесу.

Освітній процес у коледжі спрямований на інтеграцію полікультурного змісту в навчальні дисципліни гуманітарного та професійного спрямування. Особливого значення набуває діяльність викладача як носія цінностей толерантності, міжкультурного діалогу та демократичних принципів освіти [9, с. 58].

Для формування полікультурної компетентності у здобувачів освіти використовується ряд традиційних і новітніх форм, методів та засобів навчання. Ефективність такого формування забезпечується також застосуванням різноманітних педагогічних технологій, зокрема: інтерактивних методів навчання (дискусій, дебатів, рольових ігор); проєктної діяльності з полікультурної тематики; міждисциплінарної інтеграції; організації культурно-освітніх заходів; використання цифрових освітніх платформ та міжнародних програм

співпраці. Це сприяє розвитку критичного мислення, комунікативних навичок та здатності здобувачів освіти до конструктивної взаємодії в полікультурному середовищі. Крім того, активна участь здобувачів освіти в дискусійних клубах дає змогу проаналізувати причини та наслідки культурних конфліктів, що виникають у сучасному світі, а також сформулювати стратегії їх попередження у майбутній професійній діяльності та повсякденному житті в полікультурному соціумі.

Зауважимо, що ефективність формування полікультурної компетентності, як засвідчує практика, значною мірою залежить від системності освітнього процесу та активної участі здобувачів освіти – фахових молодших бакалаврів – у позааудиторній діяльності. Участь у міжнародних проєктах, волонтерських ініціативах, культурних заходах сприяє розвитку толерантності, соціальної відповідальності та готовності до полікультурного діалогу.

Таким чином, застосування інтегрованого підходу дає змогу сформувати у здобувачів освіти цілісне уявлення про культурне різноманіття сучасного світу та усвідомлення власної ролі в ньому. Крім того, це дозволяє розвивати шанобливе ставлення до представників інших культур, здатність до полікультурної взаємодії та критичного мислення. Реалізація такого процесу передбачає інтеграцію гуманітарних і соціально спрямованих дисциплін із дисциплінами природничо-математичного циклу, використання активних методів навчання (дискусій, проєктної діяльності тощо), а також створення діалогового освітнього середовища, що сприяє успішній професійній адаптації здобувачів освіти в сучасному полікультурному просторі.

З огляду на багатовимірність зазначеного процесу, структура полікультурної компетентності охоплює такі взаємопов'язані компоненти, як:

- 1) мотиваційно-ціннісний;
- 2) когнітивний;
- 3) діяльнісний;
- 4) рефлексивний [1; 12].

Така структура відповідає сучасним уявленням про компетентність як динамічне особистісне утворення, що забезпечує здатність до саморозвитку, міжкультурного навчання впродовж життя та професійної мобільності.

Мотиваційно-ціннісна складова полікультурної компетентності спрямована на виховання толерантності, шанобливого ставлення до представників інших культур, відсутності стереотипів та відкритості до діалогу.

Когнітивний компонент озброює здобувачів освіти знаннями про традиції, цінності та особливості різних культур.

Діяльнісна складова полікультурної компетентності спрямована на формування у здобувачів освіти вміння застосовувати навички полікультурної комунікації в професійній діяльності.

Рефлексивний компонент полікультурної компетентності передбачає здатність особистості здобувача освіти до самопізнання, самоусвідомлення культурної ідентичності, критичного осмислення власної поведінки, почуттів, думок та рефлексії у контексті культурного різноманіття [13].

Важливу роль у формуванні полікультурної компетентності відіграє виховна робота, яка має бути системною та цілеспрямованою. Вона повинна включати проведення фестивалів і днів культур різних народів світу, організацію днів національної кухні, а також зустрічей із представниками різних етнічних і культурних спільнот. Такі заходи сприяють розвитку толерантності, взаємоповаги та позитивного ставлення до культурного різноманіття.

Міжнародну мобільність здобувачів освіти доцільно забезпечувати шляхом залучення фахових молодших бакалаврів до участі в програмах академічного обміну та міжнародних волонтерських проєктах. Це створює умови для набуття практичного досвіду міжкультурної взаємодії та розширення світогляду майбутніх фахівців.

Таким чином, формування полікультурної компетентності у майбутніх фахівців має вагоме значення, оскільки світові інтеграційні процеси вимагають від випускників коледжів здатності ефективно працювати в міжнародних командах та надавати послуги клієнтам із різним культурним підґрунтям. Наявність сформованої полікультурної компетентності забезпечує можливість безконфліктного співіснування й успішної професійної діяльності в умовах полікультурного суспільства.

Висновки. Формування полікультурної компетентності в сучасних коледжах є цілісним і багатовимірним процесом професійної підготовки фахівця, здатного зберігати власну національну й культурну ідентичність та водночас ефективно взаємодіяти в багатонаціональному соціумі на засадах толерантності, взаємоповаги й прийняття культурного різноманіття.

Полікультурна компетентність належить до ключових м'яких навичок сучасного фахівця, оскільки забезпечує його успішну соціальну адаптацію, професійну мобільність і здатність орієнтуватися в умовах глобалізованого полікультурного простору.

Формування полікультурної компетентності в закладах передвищої фахової освіти реалізується на основі компетентнісного підходу, зокрема в процесі гуманітарної підготовки, та охоплює сукупність взаємопов'язаних компонентів: когнітивного (система знань про культури та міжкультурну взаємодію), мотиваційно-ціннісного (ціннісні орієнтації, установки на толерантність і повагу), поведінкового (навички ефективної міжкультурної комунікації) та рефлексивного (здатність до самоаналізу й корекції власної поведінки).

Одним із пріоритетних завдань сучасної освіти є формування полікультурно освіченої особистості, здатної безконфліктно жити й професійно реалізовуватися в багатовимірному культурному середовищі. У цьому контексті полікультурна компетентність виступає невід'ємною складовою професійної підготовки майбутніх фахівців передвищої фахової освіти. Її ефективне формування потребує цілеспрямованої, системної та науково обґрунтованої освітньо-виховної діяльності, спрямованої на розвиток соціально відповідальної особистості фахового молодшого бакалавра, спроможної до конструктивної полікультурної взаємодії та шанобливого ставлення до представників різних культурних контекстів.

Таким чином, формування полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів слід розглядати не як фрагментарний освітній вплив, а як стратегічно важливий компонент цілісної системи професійної підготовки, орієнтованої на потреби сучасного полікультурного суспільства.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень є поглиблене теоретичне осмислення змісту, структури та механізмів формування полікультурної компетентності фахових молодших бакалаврів, а також розроблення науково обґрунтованих підходів і рекомендацій щодо її інтеграції в освітній процес закладів передвищої фахової освіти з урахуванням сучасних соціокультурних викликів та вимог ринку праці.

Література:

1. Біда О. А. Полікультурна компетентність як складова професійної компетентності студентів – майбутніх фахівців соціономічної сфери. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського* : зб. наук. пр. 2014. № 1-2. С. 12–17.
2. Воротняк Л. І. Особливості формування полікультурної компетенції магістрів у вищих педагогічних навчальних закладах. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка (Педагогічні науки)*. 2008. № 39. С. 105–109.
3. Глухота В. Полікультурність в освіті: історія та сучасні тенденції. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2022. № 2. С. 139–147.
4. Гончаренко Л. А., Кузьменко В. В. Формування полікультурної компетентності вчителів загальноосвітньої школи : навч. посіб. Херсон : РПО, 2006. 92 с.
5. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. 376 с.
6. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. С. 380–401.
7. Іванюк І. В. International approaches to the definition of multicultural competence in modern pedagogical science : матеріали методичного семінару «Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади: практика реалізації» (Київ, 3 квіт. 2014 р.). 2014. С. 140–146.
8. Коврей Д. Й. Формування міжкультурної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у коледжах : дис. ... док-ра філософії з галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка» за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)». Мукачєво, 2022. 325 с.

9. Кремень В. Г. Філософія освіти ХХІ століття. Київ : Знання, 2019. 304 с.
10. Пришляк О. Ю. Теорія і методика формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій : дис. ... док-ра пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2021. 560 с.
11. Banks J. Cultural Diversity and Education. Foundations, Curriculum, and Teaching. 6th Edition. New York : Routledge, 2015. 366 p.
12. Banks J. Multicultural Education: Issues and Perspectives. New York : Wiley, 2019. 384 p.
13. Bean R. The effectiveness of cross-cultural training in the Australian context. Canberra : Department of Immigration and Multicultural Affairs, 2006. 88 p.
14. Taylor J. Working with communities. South Melbourne: Oxford University Press, 2015. 392 p.

References:

1. Bida O. A. (2014) Polikultura kompetentnist yak skladova profesiinoi kompetentnosti studentiv – maibutnikh fakhivtsiv sotsionomichnoi sfery [Multicultural competence as a component of professional competence of students who are future specialists in the socioeconomic sphere]. Naukovyi visnyk Pivdennoukrainskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho – Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky : zb. nauk. pr. № 1-2, 12–17 [in Ukrainian].
2. Vorotniak L. I. (2008) Osoblyvosti formuvannia polikulturnoi kompetentsii mahistriv u vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh [Peculiarities of the formation of multicultural competence of masters in higher pedagogical educational institutions]. Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu (Pedahohichni nauky) – Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University (Pedagogical Sciences). № 39, 105–109 [in Ukrainian].
3. Hlukhota V. (2022) Polikulturnist v osviti: istoriia ta suchasni tendentsii [Multiculturalism in education: history and current trends]. Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu – Collection of scientific works of Uman State Pedagogical University. № 2, 139–147 [in Ukrainian].
4. Honcharenko L. A., Kuzmenko V. V. (2006) Formuvannia polikulturnoi kompetentnosti vchyteliv zahalnoosvitnoi shkoly [Developing multicultural competence in teachers of general education schools] : navch. posib. Kherson : RIPO, 92 [in Ukrainian].
5. Honcharenko S. U. (1997) Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. K. : Lybid, 376 [in Ukrainian].
6. Закон України «Про освіту» [Law of Ukraine «On Education»]. Відомості Верховної Ради України – Information from the Verkhovna Rada of Ukraine. 2017. № 38-39, 380–401 [in Ukrainian].
7. Ivaniuk I. V. (2014) International approaches to the definition of multicultural competence in modern pedagogical science : materialy metodychnoho seminaru «Kompetentnisnyi pidkhid v osviti: teoretychni zasady: praktyka realizatsii» – Materials from the methodological seminar «Competence-based approach in education: theoretical foundations: practical implementation» (Kyiv, 3 kvit. 2014 r.), 140–146 [in Ukrainian].
8. Kovrei D. Y. (2022) Formuvannia mizhkulturnoi kompetentnosti maibutnikh vykhovateliv zakladiv doshkilnoi osvity u koledzhakh [The formation of intercultural competence of future educators of preschool education institutions in colleges]: dys. ... dok-ra filosofii z haluzi znan 01 «Osvita / Pedahohika» za spetsialnistiu 015 «Profesiina osvita (za spetsializatsiiamy)». Mukachevo, 325 [in Ukrainian].

9. Kremen V. H. (2019) *Filosofiiia osvity XXI stolittia* [The philosophy of education in the 21st century]. Kyiv : Znannia, 304 [in Ukrainian].

10. Pryshliak O. Yu. (2021) *Teoriia i metodyka formuvannia mizhkulturnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv sotsionomichnykh profesii* [Theory and methods of developing intercultural competence of future specialists in socionomic professions]: dys. ... dok-ra ped. nauk: 13.00.04. Ternopil, 560 [in Ukrainian].

11. Banks J. (2015) *Cultural Diversity and Education. Foundations, Curriculum, and Teaching*. 6th Edition. New York : Routledge, 366 [in English].

12. Banks J. (2019) *Multicultural Education: Issues and Perspectives*. New York: Wiley, 384 [in English].

13. Bean R. (2006) *The effectiveness of cross-cultural training in the Australian context*. Canberra : Department of Immigration and Multicultural Affairs, 88 p. [in English].

14. Taylor J. (2015) *Working with communities*. South Melbourne : Oxford University Press, 392 [in English].